

VR 01.06.18 - CONCERTZAAL

ANTWERP SYMPHONY ORCHESTRA

O.L.V. ANTONY HERMUS - LUCAS VAN WOERKUM, REGIE - WIM LEHNHAUSEN &
DIK VAN DER STROOM, SYMPHONIC CINEMA PRODUCERS

MARC VOSSSEN CELLO

Symphonic cinema - De vuurvogel

CCHA.BE

VR 01.06.18 - CONCERTZAAL

ANTWERP SYMPHONY ORCHESTRA

O.L.V. ANTONY HERMUS - LUCAS VAN WOERKUM, REGIE - WIM LEHNHAUSEN &
DIK VAN DER STROOM, SYMPHONIC CINEMA PRODUCERS

MARC VOSSEN CELLO

Symphonic cinema - De vuurvogel

PROGRAMMA

Modest Moesorgski ⁽¹⁸³⁹⁻¹⁸⁸¹⁾

Nacht op de kale berg

Aram Katsjatoerjan ⁽¹⁹⁰³⁻¹⁹⁷⁸⁾

Concerto-rapsodie in d voor cello en orkest

pauze

Igor Stravinski/Lucas van Woerkum ⁽¹⁸⁸²⁻¹⁹⁷¹⁾

De vuurvogel (ballet)/Firebird (Symphonic Cinema)

Dit programmaboekje wordt u gratis aangeboden door CCHA.
samenstelling/redactie: Riet Jaeken

Gerealiseerd met de steun van de Tax Shelter van de Belgische Federale Overheid. Casa
Kafka Pictures Tax Shelter empowered by Belfius.

MOESORGSKI, NACHT OP DE KALE BERG

Aan de eerste opvoering van *Nacht op de kale berg* – een van Moesorgski's meest bekende orkestwerken – ging veel schetswerk vooraf. Het plan om deze orkestrale nachtmerrie gestalte te geven, hield de componist jarenlang bezig. Al in 1860 vatte de componist het plan op om een opera te schrijven op *Sint-Johannesnacht*, het spookachtige kortverhaal van Nikolaj Gogol. Niet veel later verwierp hij het schetswerk van deze compositie en zette zijn zinnen op *De heksen*, een toneelstuk van Baron Mengden. Moesorgski wilde duidelijk iets lugubers aanpakken: beide bronnen (kortverhaal en toneelstuk) behandelen een heksensabbat.

In 1867 schreef Moesorgski aan zijn vriend Nikolaj Rimski-Korsakov dat hij een symfonisch gedicht voltooid had met als titel *Nacht op de kale berg*. Het orkestwerk was een symfonische verklanking van een heksenbijeenkomst, waarbij 'de heksen roddelden en obscene streken uithaalden, in afwachting van hun meester, Satan. Bij zijn aankomst stelden zij zich op in een kring rondom zijn troon, waar hij op zat in de gedaante van een geitenbok, en zongen zij de lof van hun meester. Was Satan door de verering van de heksen genoeg opgehitst, dan beval hij de sabbat te beginnen, waarop hij de heksen uitkoos die hij aantrekkelijk vond om hem te bevredigen.' Ongetwijfeld was het orkestwerk gebaseerd op het schetswerk van zijn twee onvoltooide operaprojecten. '*Laat het duidelijk zijn*', zo zou Moesorgski later schrijven, '*ik zal dit werk nooit herschrijven. Alle tekortkomingen die deze compositie in zich draagt, moeten onverbeterd blijven.*' Moesorgski toonde zich erg trots op zijn orkestwerk, waarvan hij vooral '*het Russische en originele karakter*' geslaagd vond: '*dit orkestwerk is volledig vrij van Germaanse ernst en routine. Het is geboren op Russische bodem en is gegroeid op basis van Russisch graan.*'

Toen zijn mentor Balakirev de partituur op grond van 'gebrekkige schriftuur' afwees, belandde *Nacht op de kale berg* in Moesorgski's bureaulade. Hoewel de componist de partituur een leven lang bleef bijstellen, zou hij zou nooit een finale versie voltooien. Toen

Moesorgski in 1881 stierf, was het werk nog steeds onuitgevoerd. Rimski-Korsakov trachtte het chaotische schetswerk te redden door een definitieve versie van deze compositie te maken. In plaats van terug te gaan naar de originele compositie – zoals gepresenteerd aan Balakirev – maakte Rimski-Korsakov een alternatieve versie. Hij herschikte het thematische materiaal, knipte passages weg, herschreef de orkestratie en maakte het geheel transparanter. Zijn 'hercompositie' van Moesorgski's donkergekleurde origineel is nog steeds de meest gespeelde versie.

KATSJATOERJAN, CONCERTO-RAPSODIE

Vergeet die sabeldans. Aram Katsjatoerjan had meer in zijn mars dan opzweepend xylofoongetokkel. Op basis van zijn beroemdste muziekstuk, een deeltje uit zijn ballet *Spartacus*, zou je deze Armeense componist een haast gewelddadige schrijfstijl toekennen. Toch was Katsjatoerjan in eerste plaats geïnteresseerd in het transformeren van folkloristische elementen tot modernistische kunstmuziek. Noem hem gerust de Armeense Béla Bartók: net zoals zijn Hongaarse collega trachtte Katsjatoerjan stilistische eigenaardigheden van volksmuziek in zijn composities te verwerken. Hoewel hij een groot deel van zijn leven in Moskou woonde en werkte, toonde hij al vroeg in zijn loopbaan interesse in het nabootsen van Armeense, Oezbeekse en Kaukasische elementen. Zijn *Danssuite* uit 1933 bijvoorbeeld imiteert traditionele toonladders en klankkleuren. Het was met dit soort stukken dat Katsjatoerjan zich in de jaren 1930 opwerkte tot een van de meest vooraanstaande componisten van de Sovjetstaat. Dat hij bovendien een componist was met een zwak voor volksmuziek, speelde in de kaart van het Sovjetregime, dat van zijn kunstenaars niks minder eiste dan 'nationaalculturele' kunstvormen.

Sovjetcomponisten hadden zich te schikken naar de maatregelen die de partij uitvaardigde. Slechts weinigen wisten met die eenzijdige begrenzing creatief om te gaan. Katsjatoerjan was een van hen, en slaagde erin met composities als het bonte *Violconcerto*, het 'Armeense' ballet *Gajane* of de dramatische *Tweede symfonie* een

persoonlijke, episch-monumentale muziektaal te ontwikkelen vol machtige ritmes en heldere, 'folkloristische' melodieën. Na de Tweede Wereldoorlog echter besloot de partij dat Katsjatoerjan met werken als de *Derde symfonie* of het *Celloconcerto* te ver opgeschoven was naar het modernisme. De componist werd beschuldigd van 'formalistische vervormingen en antidemocratische neigingen die vreemd zijn aan het Sovjetvolk en zijn artistieke smaak'. Katsjatoerjan verdedigde zich door een publieke knieval te maken en te beweren dat critici en musicologen hem aangespoord hadden zijn Armeens-folkloristische en heroïsche stijl te verlaten.

Katsjatoerjans *Concerto-rapsodie voor cello en orkest* is een van zijn latere composities en werd geschreven met de bezielden toon van meestercellist Mstislav Rostropovitsj in het achterhoofd. De hybride, eendelige vorm van dit werk illustreert dat Katsjatoerjan de traditionele manier van concerteren wilde vervangen door een meer organisch, intuïtief samenspel tussen solist en orkest. Effectief volgt Katsjatoerjans *Concerto-rapsodie voor cello* (hij schreef er ook voor viool en piano) een onvoorspelbaar traject. Het werk opent met een strijdvarende, onmiskenbaar Slavische orkestintro, gevolgd door een atletische, schijnbaar improvisatorische solo voor de cellist. Prachtig is de passage verderop, waarin de cello een meditatieve, eloquente cellomelodie speelt bovenop stokkende nootjes in de strijkers en lukrake harpakkoorden. Wat later trekt de cello motorische spurtjes bovenop een machinaal pompend orkest. Een machtige koperfanfare roept de muziek een halt toe, waarna de eloquente cellomelodie terug verschijnt. Na een variatiereeks op deze melodie, is er ineens een opstoot van energie en komt de *Concerto-rapsodie* tot een briljante conclusie.

STRAVINSKI, DE VUURVOGEL

Met de oprichting van *Les Ballets Russes* in 1910 creëerde impresario Sergej Diaghilev een reizend ensemble dat theaters en operahuizen kon bedienen met nieuwerwetse, smaak- en spraakmakende producties. Hoewel hij artistiek ambitieuze plannen had, speelde

hij in zijn eerste voorstellingen op zeker. Wat hij zijn Parijse publiek aanvankelijk voorschotelde, moest bovenal bekoren. Met de keuze om vooral oriëntaals geïnspireerde en folkloristische dansmuziek te programmeren – zoals Rimski-Korsakovs *Sheherazade* of Borodins *Polovtsiaanse dansen* – bespeelde Diaghilev de Franse zucht naar exotisme, primitivisme en decoratieve opulentie. De tendentieuze Parijzenaars konden maar niet genoeg krijgen van de overdaad aan uitheems klinkende orkestkleurtjes, zwoel dansende Perzische slavinnen of semi-erotische haremtaferelen.

Door de Russische muziek voor te stellen als louter auditief folklorisme of exotisme, werden deze elementen even gauw als verkeerdelijk beschouwd als kenmerken van de Russische muziek. Wanneer hij het jaar daarop opnieuw wilde scoren, moest Diaghilev het dus wel over een folkloristische of quasi-Aziatische boeg gooien. De keuze voor een ballet gebaseerd op een oer-Slavisch sprookje zoals *De vuurvogel* lag met andere woorden voor de hand.

De vuurvogel was een bekend sprookjesmotief in de Russische cultuur. Het licht ontvlambare beest stond in de geest van menig Russisch kunstenaar symbool voor zuivere, onbereikbare schoonheid en dook geregeld op in symbolistische poëziebundels en schilderijen. Choreograaf Michail Fokin en scenograaf Alexander Golovin werden meteen bereid gevonden om de mythe(n) rondom *de vuurvogel* naar het balletpodium te vertalen. Hun scenario in vogelvlucht: de levenslustige tsarevitsj Ivan loopt op een avond door de tuinen van de boze tovenaer Kastsjej. Deze ontleent zijn macht aan een magisch ei, dat hij bewaart in een elegante doos. Ivan weet in Kastsjejs tuinen een vuurvogel te vangen. Ivan spaart het leven van de vogel in ruil voor een magische veer. Wanneer hij kort daarna dertien betoverde prinsessen ontmoet, tracht de mooiste onder hen Ivan te verleiden en hem naar Kastsjejs grot te lokken. De argwanende Ivan roept met de magische veer de vuurvogel op, die hem vertelt over het ei. Ivan vecht vervolgens een en ander uit met Kastsjej, breekt het ei, vernietigt zo de macht van de boze tovenaer en trouwt met de nu bevrijde prinses.

Diaghilev had één probleem: geen enkele Russische componist had zich gewaagd aan de lotgevallen van deze feeëriekke vogel. Diaghilev – die zijn project absoluut wilde verkopen als 'het allereerste Russische ballet' – polste notoire componisten als Tsjerepnin, Ljadov, Glazoenov en mogelijk ook Sokolov naar hun interesse in dit project. Pas toen de impresario bij jonge belofte Igor Stravinski aanklopte, vond hij een bereidwillige componist. Al gaf Stravinski veel later toe dat hij niet geïnteresseerd was in het onderwerp: *'het thema vroeg om een bepaalde vorm van descriptieve muziek die ik toen niet wilde schrijven.'*

Stravinski was nochtans de geknipte kandidaat voor de job: als leerling van de pas overleden Nikolaj Rimski-Korsakov deelde hij niet alleen diens fabuleuze instrumentatietechnieken, maar ook diens levendige belangstelling voor de Russische volkscultuur. Rimski-Korsakovs gevoel voor sprookjesachtige chromatiek is bijgevolg niet ver zoek in Stravinski's partituur. Stravinski maakte ook effectief gebruik van Russische volksliederen en ook orkestraal kwam *De vuurvogel* verrassend uit de hoek: in het ballet katapulteerde Stravinski met veel zwier thema's en motieven van het ene naar het andere instrument – met allerlei choreografische problemen tot gevolg.

Het succes van *De vuurvogel* in 1910 was overweldigend. Pers en publiek kwamen woorden tekort om hun bewondering voor de productie uit te drukken. Plotsklaps werd de tot dan toe onbekende componist uit Sint-Petersburg hét gespreksonderwerp van de wereldstad Parijs. Diaghilev stelde de jongeman voor aan componisten als Debussy, Ravel en Satie, aan schrijvers als Claudel, Proust, Gide en d'Annunzio en zelfs aan theaterdiva Sarah Bernhardt. Als de internationale carrière van Stravinski dus ergens haar hoge vlucht begon, was het wel dankzij *De vuurvogel*.

ANTWERP SYMPHONY ORCHESTRA

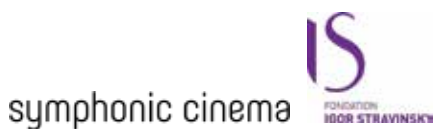
Het Antwerp Symphony Orchestra is het symfonisch orkest van Vlaanderen, met de nieuwe Koningin Elisabethzaal in Antwerpen als thuisbasis. Onder leiding van chef-dirigent Elim Chan (vanaf seizoen 2019-2020) en vaste gastdirigent Philippe Herreweghe wil het orkest een zo groot mogelijk publiek ontroeren en inspireren met concertbelevingen van het hoogste niveau. De organisatie van het orkest en het management van het Antwerp Symphony Orchestra gebeurt door een jong en dynamisch team van 20 medewerkers. Edo de Waart is eredirigent van het orkest. Het orkest bestaat uit 78 geëngageerde muzikanten in vast dienstverband.

LUCAS VAN WOERKUM

In 2010 debuteerde Van Woerkum met de film *Sophia*, gebaseerd op de gelijknamige compositie van Dirk Brossé. In datzelfde jaar kreeg hij een opdracht van Het Koninklijk Concertgebouworkest om de compositie *Scale* van Willem Jeths te verfilmen. In 2011 ging *The Isle of the Dead*, gebaseerd op *Die Toteninsel* van Sergei Rachmaninov in première in een uitvoering van Het Residentie Orkest. Op het Nederlands Film Festival 2014 werd *Firebird* uitgevoerd in een speciale vertoning met Het Radio Filharmonisch Orkest o.l.v. Mark Wigglesworth. Het Nederlands Philharmonisch Orkest speelde de première van de complete balletscore van *Firebird* in het Koninklijk Concertgebouw Amsterdam. In 2016 debuteerde Symphonic Cinema in Azië tijdens het slotconcert van het seizoen in het prestigieuze National Center for Performing Arts te Beijing. In 2017 werd *Firebird* uitgevoerd in het Barbican Centre London door het BBC Symphony Orchestra. In april van dit jaar bracht Van Woerkum zijn nieuwste productie gebaseerd op Ravel's *Daphnis & Chloé* in een uitverkocht Koninklijk Concertgebouw Amsterdam.

SYMPHONIC CINEMA: FILM ALS EXTRA STEM IN HET ORKEST.

Cineast Lucas van Woerkum creëerde met zijn serie *Symphonic cinema* een unieke manier om het verhaal van grote meesterwerken tijdens het concert tot leven te brengen. Tijdens de uitvoering neemt Van Woerkum plaats tussen de orkestleden. Terwijl het orkest live de muziek speelt, monteert hij in realtime de filmbeelden, die worden getoond op groot scherm. Lucas volgt net als de orkestleden de aanwijzingen van de dirigent. Zijn instrument is een touchscreen, waarop hij met speciaal voor hem ontwikkelde software de beeldovergangen 'timet' op de muziek. Het verhaal uit het Russische volksprookje over de *Vuurvogel* en de tovenaar Kashchej werd in 1910 wereldberoemd dankzij Igor Stravinsky en *Les Ballets Russes*. Honderd jaar later geeft de Nederlandse regisseur Lucas van Woerkum zijn eigen draai aan dit sprookje en vertaalde Stravinsky's muziek naar een filmscenario. Door van de *Vuurvogel* (Hannah Hoekstra) een dochter van Kashchej (Gijs Scholten van Aschat) te maken, houdt hij de tovenaar een 'spiegel' voor. Na haar overlijden in het kraambed liet zijn vrouw namelijk een zwart ei achter voor de verbijsterde Kashchej. De opgroeiende dochter-*Vuurvogel* vormt een levende herinnering aan zijn verlies én, volgens Van Woerkum, '*het traumatische zinnebeeld van een ongemakkelijke logica: ook in zijn vrouw school een Vuurvogel – óf in Kashchej zelf*'.

Symphonic Cinema receives the Fondation Igor Stravinsky Label

Dirigent

Antony Hermus

Concertmeester

Friedemann Breuninger

1ste viool

Eric Baeten

Nana Hiraide

Yuko Kimura

Claire Lechien

Sihong Liang

Mara Mikelsone

Natalia Tessak

Guido Van Dooren

Lev Adamov

Philip Dingenen

Ewoud Mahler

Anna Steenhuis

Zhazira Ukeyeva

2de viool

Miki Tsunoda

Xu Han

Ilse Pasmans

David Perry

Marjolijn Van der Jeught

Maartje Van Eggelen

Cedric Allard

Sergio Aparicio Rodríguez

Luce Caron

Sabine Poiesz

Floris Uytterhoeven

Hanneke Verbueken

Altviool

Ayako Ochi

Barbara Giepner

Rajmund Glowczynski

Wieslaw Chorosinski

Dino Dragovic

Marija Krumes

Krzysztof Kubala

Bart Vanistendael

Lisbeth Lannie

Romain Montfort

Cello

Raphael Bell

Olivier Robe

Dieter Schützhoff

Birgit Barrea

Claire Bleumer

Diego Liberati

Maria Mudrova

Lieselot Watté

Contrabas

Ioan Baranga

Jaroslav Mroz

Tadeusz Bohuszewicz

Julita Fasseva

Jeremiusz Trzaska

Rebecca Welsh

Fluit

Aldo Baerten

Edith Van Dyck

Peter Verhoyen

Ilonka Kolthof

Anke Lauwers

Hobo

Eric Speller
Piet Van Bockstal
Sébastien Vanlerberghe
Dimitri Mestdag

Klarinet

Benjamin Dieltjens
Ria Moortgat
Benoît Viratelle
David Van Maele

Fagot

Oliver Engels
Bruno Verrept
Tobias Knobloch
Hélène Elst

Hoorn

Michaela Buzkova
Koen Thijs
Jose Daniel Lopez Torres
Margaux Ortman

Trompet

Andreas Stickel
Luc Van Gorp
Steven Verhaert

Trombone

Arno Schipdam
Vanessa Bailén Fuentes
Roel Avonds

Tuba

Bernd van Echelpoel

Pauken

Danny Van De Wal

Percussie

Manuel Martinez Navarro
Jaime Atristain Mancisidor
Renato Dias Penêda
Koen Slotmans
Sander van der Kloot

Harp

Samia Bousbaine
Annelies Boodts
Roberta Brambilla

Piano

Yutaka Oya
Yasuko Takahashi

Met dank aan streekproductenwinkel Lekker Limburgs
voor het schenken van een pakket met streekbier Sint Gummarus.

Na het concert te degusteren in het Theatercafé.

OM NAAR UIT TE KIJKEN:

di 12 juni 2018 - 20 u - concertzaal - inleiding 19.15 u

—

OPERA ZUID

Un ballo in maschera van Giuseppe Verdi

Un Ballo in Maschera is gebaseerd op het toneelstuk Gustave III ou Le bal masqué van Eugène Scribe over de Zweedse koning Gustav III, die in 1792 tijdens een gemaskerd bal vermoord werd. Op last van de censuur moest Verdi, tot zijn grote ergernis, de personages en de plaats van handelingen veranderen. Ondanks talrijke aanpassingen is deze opera door de eeuwen heen een meeslepend en duister drama gebleken. Het intrigerende verhaal over ongeoorloofde liefde, voorspellingen, verraad, samenzweringen en een koningsmoord wordt door Opera Zuid gebracht in de originele ongecensureerde Zweedse versie.

HET VOLLEDIGE PROGRAMMA OP **CCHA.BE**

